

Pegán Anita: Békés Megyei Tudásház és Könyvtár - Interjú Hajnal Lajossal és Rakonczás Szilviával

Békéscsabán, a Békés Megyei Önkormányzat által fenntartott intézményi területen az elmúlt időszakban két több százmilliós beruházás is indult. Az egyik az Ibsen Palota - Művészeti, Oktatási és Közművelődési Központ, melynek létrehozására 600 millió forintot nyert a Békés Megyei Önkormányzat a norvég kormány által finanszírozott Norvég Alapból. A másik - olvasóink számára érdekesebb - beruházás a Békés Megyei Tudásház és Könyvtár felújítása, korszerűsítése és az épület kibővítése. Míg az Ibsen Palota várhatóan 2010 tavaszára készül el, addig a Tudásház és Könyvtárban idén ősszel befejezik a munkálatokat.

A könyvtárban sok változás történt az elmúlt időszakban. Még 2007 novemberében, Ambrus Zoltán igazgatóval, a könyvtárban folyó munka és a megye bemutatása mellett az épülettel kapcsolatos problémákról, egy másik intézmény befogadásának lehetőségéről, létszámleépítésről, takarékoságról beszélgettünk. Most, 2009 tavaszán egy teljesen megváltozott helyzettel állunk szemben. Nem mintha a létszámleépítés és a takarékoság nem jönne szóba, most már viszont a valóságban is több szervezetet magába foglaló intézményről beszélünk, amely egy éppen felújítás alatt álló épületben működik.

Beszélgetőtársaim pedig ezúttal Hajnal Lajos igazgató és Rakonczás Szilvia, a könyvtár vezetője, az intézmény igazgatóhelyettese. Hajnal Lajos 2008. július 1-je óta vezeti a Békés Megyei Tudásház és Könyvtárat. Békésen született. A középiskolai tanulmányok után, matematika-földrajz szakos középiskolai tanári diplomát szerzett Szegeden, és 1972-ben tanárként kezdte pályafutását. Jó néhány évvel később a Békés Megyei Pedagógus Továbbképzési Intézet alkalmazottja, majd vezetője lett. 1982-ben az intézetet is magában foglaló integrált intézmény, a Békés Megyei Pedagógiai Intézet igazgatójává nevezték ki. 1988-1994 között Németországban élt, ahol tanárként dolgozott. 1994-től az Országos Közoktatási Intézet főigazgató-helyettese volt. 1997-ben tért vissza Békés megyébe. Békéscsabán iskolaigazgatóként dolgozott, majd 2000-2005 között a Békés Megyei Humán Fejlesztési és Információs Központ igazgatójaként. 2006-2008 között a kondorosi általános iskola igazgatója volt.

Rakonczás Szilvia 1980-ban, Szombathelyen, könyvtár-matematika szakos tanári diplomát szerzett. 1985-ig kollégiumi nevelő és iskolai-kollégiumi könyvtáros volt, majd 2001-ig főállású könyvtárostánár egy általános iskolában. 2001-től pedagógiai szakkönyvtáros. 2007-től szinte egyszerre: pedagógiai szolgáltató intézményegység-vezető, igazgatóhelyettes, helyettesítő igazgató. 2008-ban, Szegeden könyvtárinformatikus diplomát szerzett. Először az igazgató úrhoz fordulok.- Ön már dolgozott integrált intézményben. 2000-től a Békés Megyei Humán Fejlesztési és Információs Központ igazgatója volt, amely a megyei pedagógiai intézet és a megyei sportintézet integrációjával jött létre. Szereti az ilyesfajta kihívásokat?

- Igen is, meg nem is. Igen, mert vezetési szempontból igazán lehet alkotni, nem, mert olykor túl nagy a bizonytalanság, túl nagy a kockázat, vagyis óriási energiák mennek el - ahogy én ezt már többször megtapasztaltam - a minimális intézményi stabilitás elérésére... De inkább igen, mint nem! Sajnos, meg kell állapítani, hogy manapság, az országos állapotok miatt, különösen nehéz... - mármint a felelősen alkotó intézményi vezetés lehetősége.

- Mi készítette arra, hogy megpályázza a Békés Megyei Tudásház és Könyvtár igazgatói posztját?

- Mert szinte egész (szakmai) életemben ezt csináltam, természetesen tágabban értelmezve. Vagyis folytatni szerettem volna azt a megyei, területi - szakmai és információs jellegű és

innovációs irányultságú - vezetői munkát, amelyet röviddel a diplomám megszerzése után kezdtem el, és kisebb-nagyobb kihagyásokkal egészen 2005 nyaráig folyamatosan végeztem...

- A mostani integráció hogyan jött létre?

- Mindhárom egykori elődintézménynek (Megyei Könyvtár, Megyei Művelődési Központ, Megyei Humán Központ), részben vagy egészben, több évtizedet felölelő, társadalmilag jelentős és elismert múltja volt. Tevékenységükben az integráció előtt is sok közös - tartalmi és formai - elem volt. Ez nyilvánvaló, hiszen mindegyik irányultságának a fókuszában a kultúra, a művelődés, a tudás, a tudásszerzés és az információ állt. Mint ahogy így van ez az integráció után is.

Az elődintézmények mindegyikének - ezáltal az újnak is - a hivatalos (megyei) funkciója, tevékenységrendszere törvények által egyértelműen meghatározott, tehát "adottság", kötelezőség. Ennek értelmében ezeket a tevékenységeket - a működés gazdasági hatékonyságát a lehetőségek szerint minél inkább növelve - folytatjuk. Köztudott, hogy az utóbbi évtizedek kulturális milyenségének egyik fő befolyásolójává - szinte a gazdaság és a társadalom minden területén - az úgynevezett információs és kommunikációs technológia vált. Intézményünk küldetése is leginkább ebben a vonatkozásban ragadható meg, fejthető ki. Mégpedig - sajátosan - három fogalom érdemel figyelmet az előbbiekkal szoros összefüggésben: információ, kultúra, tudás. Az intézmény legfőbb küldetése, funkciója: ezek begyűjtése, gondozása, gyarapítása és terjesztése. E köré a gondolatsor köré, illetve ebből kiindulva építettem fel a nyertes pályázatomat is.

Időközben annyi változás történt, hogy a Kulturális Iroda (a régi Művelődési Központ) kivált az egységes intézményből. Így most már a Megyei Könyvtár és a Megyei Humán Központ (amelynek pedagógiai képzés, továbbképzés a fő funkciója) alkotja az egységes intézményt. Illetve van egy úgynevezett szakszolgálati intézményegység is - amit eddig nem említettem -, amely kicsit kilóg az eddig felvázolt képből, de a tevékenysége mégis a Tudásházhoz közeli: sajátos nevelési igényű gyerekek diagnosztizálásával, fejlesztésével foglalkozik megyei szinten. Ez egy másik épületben kapott helyet, mintegy ötszáz méterre a főépülettől.

- Nyilvánvaló, hogy az előrelépésben és a hosszabb távú terveinek a megvalósításában nagy jelentősége van az épület átalakításának, felújításának. Hogyan vált valóra ez a több százmillió forintos beruházás és mi a lényegi koncepciója?

- 1985-ben adták át a könyvtár épületét, nagy siker volt, a tervező Ybl-díjat kapott érte. Azóta azonban egyrészt sok idő eltelt, másrészt megváltozott a világ. Általában is igaz, hogy van olyan érték, ami ma is megállja a helyét, de van olyan is, ami akkor jó ötlet volt és tökéletesen megvalósították, de ma már nem működik. Az épületet mindenképpen korszerűsíteni kell. A fűtésrendszer teljesen elavult. Ezt feltétlenül hatékonyra kell tenni. Az állami finanszírozás annyira lecsökkent a korábbihoz képest, hogy szinte az épületet magát nem lehet fenntartani. Olyan bizonytalanságok vannak állandóan, hogy nagyon nehéz a fennmaradás. Pályázunk is természetesen folyamatosan, de a pályázatok körül is olyan bizonytalanság van sokszor, hogy nagyon megnehezíti a dolgunk. Nem fizetnek, változtatnak időközben a feltételeken és a többi. De nem panaszkodni vagyok itt!

Eredendően uniós pályázatnak indult volna a beruházás. Tizenhárom pályázatot adtak be a megyei szinterről, amiből azonban csak egy nyert. A pályázatok között ott volt a Tudásház is, hiszen az információmobilizálás igen fontos fejlesztési irányvonal. Amikor megtudtuk, hogy nem nyertünk, a Békés Megyei Önkormányzat, Domokos László elnök úr vezetésével, azt az utat választotta, hogy úgymond, előremenekül. Az önkormányzat még jó néhány éve hitelt vett fel, ami egy speciális konstrukcióban jött létre, kötvénykibocsátások által. Ez egy hosszútávú hitel és befektetési konstrukció. Természetesen vissza kell fizetni, és ezért úgy kell

felhasználni a pénzt, olyan ügyekre, amelyek nyereségesek lesznek. Olyan dolgokba kell beruházni, amik termőre fordulnak. A Tudásház felújítását, átalakítását pedig ilyennek tartják. Tehát a beruházás forrását a Békés Megyei Önkormányzat 2008. évi költségvetési rendeletében a kibocsátott kötvényből fejlesztési feladatokat finanszírozó céltartalék terhére biztosította.

A jelenleg 4500 négyzetméteres épület 6000 négyzetméterre bővül. Az így létrejött korszerű, modern környezetben cégek, vállalkozások fognak üzlethelyiségeket, irodákat bérelni, kedvező feltételekkel. (Ez azt jelenti, hogy a bérleti díj kezdetben alacsony, majd évenként növekszik.) Mégpedig nem akármilyen cégek, hanem többnyire információs jellegűek, illetve irányultságúak. A cégek a teljes alapterület egyharmadát foglalják el. Intézményünk - a Tudásház és Könyvtár - így közelebb kerül a vállalkozói szférához, és nagyobb eséllyel alakít ki olyan kapcsolatot a cégekkel, amik bevételt hoznak. A vezetéselméletben úgy hívják ezt, hogy szinergia: a Tudásház és az épületben lévő vállalkozások együtt többek lesznek, gazdaságilag többet jelentenek, mint külön-külön, és kölcsönösen jobb feltételekhez jutnak.

- Milyen szolgáltatásokat emelne ki azok közül, amelyeket a könyvtár tud nyújtani a vállalkozásoknak?

- Nagyon sok ilyen lehet, csak el kell kezdeni megvalósítani. A könyvtárosok között ma már nem ismeretlen fogalom az ún. információbrókerség. Tengernyi irodalom van róla, létezik ilyen irányultságú országos szövetség is... Erről van szó. Továbbá a dolog lényege, hogy nem a könyvtár részlege szolgáltat egyedül, hanem az intézményi szolgáltatásba a könyvtári részleg bekapcsolódik, a neki megfelelő munkamegosztásban. Ami a szolgáltatott tartalmat illeti, az leginkább talán jogi, marketing és PR jellegű, illetve aspektusú lehet.

- Az elmúlt egy-két évben ezek szerint rengeteg változás volt az életükben. Hogy éltek meg ezeket a kollégák?

- Az integráció mellett azt is megéltük, hogy a három év alatt a három intézmény létszáma együttesen mintegy a felére csökkent. A kollégák elég nehezen bírják a munkát, alig győzik. De mit lehet csinálni? Egyfelől összeszorítani a fogunkat. Másfelől a lehető legnagyobb sebességgel racionalizálni. Ez pedig csak sokoldalú emberekkel valósítható meg. Sajnos, aki nem rendelkezik megfelelő, többretű és sokoldalú tudással, az mondhatni, kihullik a rendszerből. Vagyis egyre inkább univerzális, univerzálisabb típusú emberekre van szükség. Szerintem ez mindenhol így van, vagy rövid időn belül így lesz. Olyan kollégákra van szükség tehát, akik belátják, hogy nem tudnak eleget, és fejlesztik magukat. Aki ezt nem látja be, az sajnos, szinte eleve alkalmatlannak számít.

- Elég határozott, kemény vezető lehet.

- Erről inkább Szilviát kellene megkérdezni. Ha engem kérdez, magamat inkább úgy jellemezném, hogy olyan vagyok, mint a ragadozó madár a fán, ősszel. A szürkületben nem is látszik, hogy ott ül egy madár, de az a sas vagy ölyv nagyon is figyel. És amikor meglát egy egeret, akkor rögtön lecsap. Akkor határozottan cselekszik...

Elvárom, hogy felelősséget vállaljanak a kollégák, különösen a vezetők, a munkájukért. Természetesen vannak ügyek, amelyekben hozzám kell fordulni, de a részletek szintjén vállalni kell a döntést, és adott esetben a hibázást, a melléfogást is. Ez is megtörténhet, hiszen csak az téveszt, aki dolgozik! A hibázásnak (természetesen ésszerű határokon belül) nincs akkora jelentősége, mint annak, hogy mit tesz a kolléga annak érdekében, hogy minél hamarabb helyrehozza a dolgokat. A megítélés szempontjából ennek sokkal nagyobb szerepe van.

- Nehezen tudok arra válaszolni - veszi át a szót Rakonczás Szilvia -, hogy hogyan vélekednek a kollégák az új vezetőjükről és a vezetési módszeréről. Még nem vagyunk annyira egységesek, hogy erre rövid, tényszerű választ adhassak. Nyilván van egy csoport, amelyik ehhez a nyüzsgő, mára kialakult élethez hamarabb tudott alkalmazkodni. Ők azok, akik gyorsan rájöttek, hogy a könyvtár már nem lehet az a nyugodt, békés hely, ahol őrizzük a kultúrát és várjuk a hozzánk fordulókat. Ezt lehet sajnálni, lehet visszasírni, de megváltoztak a körülmények.

Amikor megtörtént a vezetőváltás, akkor nem azt tapasztalták a kollégák, hogy ami eddig volt, azt mind lesöpörték, abbahagyták, hanem azt, hogy mellétehetnek valamit, amitől működik majd az intézmény a nehezedő körülmények között is. Most már elmondhatom, hogy a munkatársak nagyobb része azonosulni tud az új módszerekkel, új célokkal.

Visszatérve az integrációra: az elején nem volt könnyű. Azzal együtt, hogy az intézmények és a munkatársaik között nem volt semmiféle ellentét. Az összeköltözés is aránylag zökkenőmentesen folyt. A könyvtárosokat talán érzékenyebben érintette a folyamat, hiszen úgy érezhették, hogy a munkakörülményeik romlásának oka a másik két intézmény csatlakozása, az ő életterükből vettek el a beköltözők. A közösség egysége azonban alakul. Ezt egy közeli példa is jelzi, amikor két hete a tömör raktárunkat ki kellett pakolni az átépítés miatt. Hétvégén folyt a munka, és senkiben nem merült fel a kérdés, hogy segítsen-e vagy nem. Minden kolléga részt vett a munkában.

A kollégák azt is elkezdték érzékelni - ami tisztán gazdasági tény -, hogy ha a pedagógiai szakmai szolgáltatás nyújtásával nem termelődik meg a sok millió forint, akkor mindenre kevesebb jut. Az is tudatosult, hogy ez a szolgáltatás más típusú, mint a könyvtári, abból a szempontból is, hogy egy könyvtárban kevesebb olyan mértékig piacosítható szolgáltatás van, mint a képzések, továbbképzések területén, ahol sok tízezer, sőt százezer forintért lehet eladni a szolgáltatásainkat. Az egységes intézményhez mindenki tud hozzáadni valamit, ami a tevékenységei közül a legtöbbet nyújtja a hatékony működéshez. Az egész meg valahol összeér, hiszen a könyvtárban is vannak például képzések, vagy aki bejön egy informatikai vagy pedagógiai képzést megrendelni, az a könyvtárban is igénybe fog venni szolgáltatásokat. Kezdenek szépen összesimulni a dolgok.

Úgy látom, hogy talán elmúlt már az a természetes rossz érzés, ami együtt jár egy ilyen szervezeti átalakulással, és azzal, hogy valóban felére csökkent a létszám. Az intézmény egészének a bemutatásáról a beszélgetés során áttérünk a könyvtár ügyeire.

- Szilvia, mit tartasz prioritásnak a könyvtári munka szervezése során?

- Az elmúlt egy évben folyamatosan pályázatokat, pályázati elszámolásokat írtuk. Pályázati támogatás nélkül nincs elegendő pénzünk a működésre sem. Szeretnénk a Tudásdepó-Expressz projektben megfogalmazottak szerint a konzorciumi partnereinkkel - a városi könyvtárakkal - együtt jelentősebb számítástechnikai fejlesztést megvalósítani. Tervezzük a helyi értékek nyilvánosságát biztosító elektronikus adtabázisainkat bővíteni; jó lenne, ha a honlapon úgy jelennének meg, hogy egyszerűen használhatók, önmagukat kínálók legyenek. Pillanatnyilag olvasásnépszerűsítő rendezvényekre sem jutna a saját költségvetésünkből. Ki kell használnunk minden pályázati lehetőséget.

Az informatikai fejlesztések felgyorsításának (infrastruktúra-fejlesztés, elektronikus szolgáltatások kialakítása stb.) a könyvtári munka egészére kell hatnia, a beszerzés tervezésétől az állomány védelméig. Az elmaradásaink oka a pénz hiánya és a csökkenő létszám. Amíg nem tudjuk a könyvtárosok létszámát növelni, addig a munkaidő teljes kihasználása, a munkafolyamatok szervezettebbé tétele lehet a megoldás.

A vállalkozói és információbróker tevékenységek kialakítása, a tudásmenedzsment-szemlélet elterjesztése a könyvtár jövőjét alapozhatja meg. Keressük a partnereket. Korábban elsősorban

kulturális és oktatási intézményekkel volt kapcsolatunk, szolgáltatásainkat is elsősorban nekik ajánlottuk. Tájékoztatók, konferenciák szervezésével szeretnénk megtalálni a fizetőképesebb piacot is.

A jelenleginél erőteljesebb marketing- és PR-tevékenységet kell folytatnunk intézményi szinten és a munkatársak aktív bevonásával is. Ezen a téren nagy segítséget jelent, hogy a fenntartónk egyre több megyei szintű kampányt, szakmai rendezvényt kínál a lakosság számára, ez nekünk is több megjelenési lehetőséget teremt. A megyei szinten szerveződő on-line hírújság és a nyomtatott tájékoztató anyagok körének bővülése is jó lehetőség számunkra.

Az eddigi együttműködési lehetőségek feltérképezése, felfrissítése is aktuális feladat. Országos és térségi szervezetekkel, oktatási és kulturális intézményekkel kell egyeztetnünk az új feladatainkat, terveinket.

Nem utolsósorban a könyvtárosok szakmai fejlődésének szorgalmazása mellett az egyéni kompetenciáik menedzselését (képzés, továbbképzés, publikálás) tartom legfontosabb feladatommá. Meggyőződésem, hogy ez a szervezet hatékony működésének alapja, és talán ez a legnehezebb a rám váró teendők közül.

- A könyvtári tevékenységek közül milyen most folyó munkákat, projekteket emelnél ki? -
kérdézem Szilviát.

- Elsősorban a pályázatokat. A TIOP-1.2.3. "Tudásdepó-Expressz" "Összehangolt infrastruktúrafejlesztés a közös könyvtári szolgáltatások támogatására, az élethosszig tartó tanulás elősegítésére Békés megyében" című pályázat esetében konzorciumi partnereink Békés, Gyomaendrőd, Gyula, Kondoros, Szarvas városi könyvtárai. A pályázó konzorcium fő célja, hogy a tagok szolgáltatásait a nap 24 órájában elérhetővé tegye a felhasználók számára a digitális esélyegyenlőség biztosításával virtuális közös katalógust és elektronikus könyvtárat hozzon létre és kapcsolódjon a tervezett és lehetséges országos könyvtári szolgáltatási rendszerhez. A pályázat célja a magas színvonalú, gyors információszolgáltatás technikai hátterének kialakítása. A fejlesztési irányok között szerepel a web 2.0 szolgáltatások bevezetése és a fogyatékkal élők közkönyvtári ellátásának javítása. A hat könyvtár együtt 100 millió forintra pályázott. Ebből a Tudásházé kb. 50 millió. Ez az összeg jelentősen többnek látszik, mint a partnereké. De többek között mi működtetjük a projektmenedzsmentet, nálunk helyezünk el olyan szervereket, amelyek a partnerek számára nyújtanak szolgáltatásokat.

A TÁMOP-3.2.4. "Tudásdepó-Expressz" "A könyvtárhasználók igényeire szabott összehangolt szolgáltatás-fejlesztés az olvasási és digitális kompetenciák fejlesztésének elősegítésére" irányuló pályázatnál konzorciumi partnereink Békés, Gyomaendrőd, Gyula, Sarkad, Szarvas városi könyvtárai. Ennek a pályázatnak a célja az egységes országos lelőhely-nyilvántartás elveihez igazodó elektronikus katalógusok, adatbázisok kialakítása, fejlesztése: konvertálás, iskolákkal közös elektronikus katalógusok fejlesztése. Interaktív könyvtári honlapok, portálok kialakítása iskolásoknak szóló szekciókkal. Könyvtárhasználatot népszerűsítő programok szervezése és információkereső-klubok működtetése. Konzorciumi szinten 35 munkatárs akkreditált programon vesz részt. Távoli elérésű on-line szolgáltatások, helytörténeti, helyismereti információk hozzáférhetővé tétele a honlapon. Valamint digitális és információkeresési készségeket fejlesztő helyszíni és on-line programok szervezése. Konzorciumi szinten 93 millió forintra pályáztunk.

Még egy TÁMOP pályázaton veszünk részt: TÁMOP-3.2.2. - "Közoktatás-fejlesztést támogató hálózat kiépítése a dél-alföldi régióban". Célunk egy regionális, területi közoktatási szakmai fejlesztéseket és azokat támogató központi szolgáltatásokat szervező, a dél-alföldi régió szintjén koordináló, támogató hálózat felépítése. Fő cél a közoktatási intézmények hálózati típusú együttműködésének kialakításával és fejlesztésével az oktatás minőségi

javítása. A szolgáltatások optimális területi lefedettségét biztosítjuk, megalapozva az esélynövelést, az egész életen át tartó tanulást, a területi különbségek kiegyenlítésével. Ez a projekt az oktatási intézmények tevékenységét, az iskolai innovációt segíti, de lesznek kapcsolódási pontok, sok tekintetben tudja majd a könyvtári tevékenységeinket is segíteni.

Az NKA-hoz folyamatosan pályázunk. 2009-ben könyvtári bútorokra (kb. 1,9 millió forint), az "Összefogás a könyvtárakért" programsorozatra (kb. 1,2 millió) és informatikai programokra (például húszórás internethasználat, képfeldolgozás tanfolyamok - kb. 1 millió) nyertünk támogatást.

Amit még kiemelnék, az a már régebben futó projektünk, amelyet még Ambrus Zoltán indított el. Tárgya pedig a digitalizált tartalmak hozzáférhetővé tétele az Europeana-ban. Közvetlen partnereink: a hódmezővásárhelyi Németh László Városi Könyvtár, a Békés Megyei Levéltár, a Békés Megyei Múzeumok Igazgatósága, a békéscsabai Életfa Kulturális Alapítvány. Még az elején tartunk a munkának, most keresünk további csatlakozó könyvtárakat. A honlap címe: <http://europeanalocal.bmk.hu>.

Az alábbi két adatbázist a lehetőségeinkhez mérten építjük: <http://koros-maros.bmk.hu> és <http://web.bmk.hu:8080/jadox/index.jsp>. Szeretnénk ezekhez is a pályázati támogatásokat felhasználni.

- Köszönöm a beszélgetést. A terveik megvalósításához és a pályázatok elnyeréséhez sok sikert kívánok.

(Az interjú 2009. március 12-én készült.)